

gratiam, vel vitam mereantur æternam. Quoniam vero Pelagiani bonis operibus, solis naturæ viribus effectis, tribuebant, ut gratiam Dei mereri possent, ideo recte sanctus Augustinus lib. iv. in Julianum, cap. 3. utitur adversus eos hoc Apostoli testimonio: *Sine fide impossibile est placere Deo.*

Postremum argumentum sumitur ex illo I Joan. II. *Quidquid est in mundo* (id est, in amatore mundi) *concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ* (1). Respondeo: si per mundum intelligamus cum Augustino hominem mundi amatorem, sensus erit, in amatore mundi, ut talis est, nihil esse, nisi hæc tria, quoniam omnia peccata revocantur ad hoc tres fontes, luxuriam, avaritiam, superbiam. Alioqui enim non negat Joannes, quin sint in homine, quantumvis peccatore, multa bona naturalia, corpus, animam, intelligentiam, voluntatem etc. sed (ut dixi) loquitur de amatore mundi non ut est homo factus a Deo, sed ut est peccator factus a se. Si tamen cum aliis expositoribus intelligamus per mundum hanc rerum universitatem, sensus erit, nihil esse in mundo, nisi objecta luxuriæ, avaritiæ et superbiæ, et ideo non esse diligendam creaturam, sed creatorem, in quo objectum veræ, perfectæque felicitatis.

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Sequuntur nunc argumenta ex Patribus, ac præsertim ex Augustino.

Primum argumentum ex lib. I. *Retract.* cap. 15. « Voluntas sine charitate tota est vitiosa cupiditas. » Respondeo: loquitur de voluntate, ut voluntas significat potentiam, non actum. Nam de eadem paulo ante dixerat, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si pia est, ut oret auxilium? Porro potentia voluntatis sine charitate, tota est vitiosa cupiditas, id est, plena est amore proprio. Sed non tollitur propterea inclinatio naturalis ad bonum, quæ non est habitus bonus, vel malus, quales sunt charitas et cupiditas, sed est ipsa potentia voluntatis, inclinata ad bonum natura sua, ex qua inclinatione fieri potest ali-

(1) I Joan. II, 16.

quod opus, quod non sit peccatum, quando non datur occasio cupiditati, ut vim suam exerat, ut cum aliquis, quamvis alioqui vitii omnibus coopertus, occurrit pauperi et ægroto, et ex humana misericordia illi compatitur.

Non esse autem peccata omnia opera illorum, qui charitate carent, ac proinde cupiditate non carent, docet idem Augustinus in libro de patientia, cap. 26. ubi de schismaticis loquens dicit, eos non peccare, si quid patiantur pro Christo, et tamen id eis non prodesse ad vitam æternam, cum charitatem non habeant.

Secundum argumentum, ex epist. 106. ubi sic loquitur de Pelagio: « Aliquando ita paribus momentis potestatem voluntatis æqualance perpendit, ut aliquantum etiam ad non peccandum valere definiat. Quod si ita est, nullus locus adjutorio gratiæ reservatur, sine qua nos dicimus, ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere. » Respondeo, Non significat, meo iudicio, sanctus Augustinus, non posse hominem suis viribus facere aliquod opus, quod non sit peccatum, sed non posse vivere sine omni peccato, ita ut illud, « ad non peccandum », non sit, ad peccatum aliquod vitandum, sed, ad vivendum sine peccato. Nam hoc nobis persuadet in primis illa ratio ejusdem Augustini « Quod si ita est, nullus locus adjutorio gratiæ reservatur » quæ nihil concludit, si « ad non peccandum », significet, ad peccatum aliquod vitandum: concludit autem efficacissime, si, « ad non peccandum », significet ad numquam peccandum.

Deinde, verba sequentia idem testantur. Nam explicans S. Augustinus quid sit, quod Pelagius dicebat, liberum arbitrium aliquantum ad non peccandum valere, dicit, sensisse Pelagium, posse hominem servare solis naturæ viribus omnia mandata, sed ægre, ac difficulter, per gratiam vero facile, ac suaviter, ac per hoc posse suis viribus numquam peccare, sed aliquantum, id est, ægre ac difficulter.

Adde etiam tertio, non fuisse ab ullo veterum inter errores Pelagii enumeratum, posse hominem, suis viribus, facere aliquod opus bonum moraliter, vel (quod est idem) facere aliquod opus, quod non sit peccatum, sed posse omnia mandata servare et vivere, absque omni peccato, ut patet ex Hieronymo

lib. III. contra Pelagianos, et August. lib. de hæresibus, cap. 88.

Posset etiam responderi ad idem argumentum, per illud, « ad non peccandum, » significari ad resistendum tentationi, et tunc libentissime confitemur, ad non peccandum, sine adjutorio gratiæ liberum arbitrium nihil valere.

Tertium argumentum sumitur ex Enchiridio, cap. 30. ubi sic legimus: « Quid boni operari potest perditus, nisi in quantum a perditione liberatur? » Respondeo: loquitur S. Augustinus de opere bono, quod ad salutem perducat. Dixerat enim: « Verum hæc pars generis humani, cui liberationem Deus, regnumque paravit æternum, numquid meritis operum suorum reparari potest? absit. Quid enim bonum operari potest perditus? etc. »

Quartum argumentum ex lib. II. de peccatorum meritis et remissione, cap. 18. « Si voluntas aut bona est, aut mala, et utique malam non habeamus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo. » Respondeo: per voluntatem non accipit actum voluntatis, ut adversarii putant, sed potentiam, quæ si prædita est charitate, est bona; si cupiditate, est mala. Dixerat enim paulo ante, illam esse bonam, quæ diligit Deum, illam malam, quæ non diligit. Diligere enim et non diligere, ad potentiam pertinet. Potest autem voluntas mala operari aliquid boni moralis, sicut potest voluntas bona operari aliquid mali venialis. Sed sicut voluntas bona hominis justus non operatur peccatum veniale ex charitate, sed ex corruptione naturæ, ita voluntas mala hominis impii et infidelis, non operatur bonum morale ex cupiditate, sed ex bono naturæ, quod non omnino periisse idem Augustinus scripsit in libro de spiritu et littera, cap. 34. et aliis in locis.

Quintum argumentum ex lib. I. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. ult., ubi sanctus Augustinus scribit, bonum usum liberi arbitrii esse ex gratia. Respondeo: non dicitur bene uti libero arbitrio, qui inter innumerabilia peccata admiscet unum aut alterum opus bonum morale, sed qui ut plurimum vivit secundum rationem, et omnia mandata moralia diligenter servat, quemadmodum non bene utitur calamo, qui unam, aut duas litteras pulchre depingit, et integras dictiones corruptissime scribit, sed qui ap-

posite ad legendum verba omnia format ac digerit, quamvis unum, aut alterum characterem interdum minus recte pingat.

Hunc bonum usum liberi arbitrii Pelagiani meritorium gratiæ esse volebant, nos vero cum sancto Augustino dicimus, eum haberi non posse, nisi per gratiam. Jam enim supra docuimus, non posse hominem suis viribus, omnia mandata servare, præsertim si tentatione pulsetur.

Sextum argumentum, ex lib. III. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 8: liberum arbitrium captivatum, non nisi ad peccatum valet, ad justitiam vero, nisi divinitus liberatum, adjutumque non valet. Respondeo: recte dicitur liberum arbitrium non nisi ad peccatum valere, tum quia magnas vires ad peccandum habet, tum quia ut plurimum reipsa peccat, nisi divinitus adjuvetur. Nam pauca quædam bona moralia, quæ potest facere, pro nihilo reputantur, cum et nihil prosint ad salutem æternam, et obruantur multitudine peccatorum. Similes sententiæ frequentissime occurrunt in Scripturis divinis ubi dicitur, ab omnibus fieri quod a plurimis fit, ut Gen. VI. *Omnis caro corruperat viam suam.* Matth. II. *Turbatus est Herodes, et omnis Hierosolyma cum illo.* Joan. XII. *Mundus totus post illum abit.* Act. XXI. *Tota confunditur Hierusalem* (1).

Septimum argumentum ex libro de gratia et libero arbitrio, cap. 18. « Quod non fit ex charitate, non bene fit. »

Respondeo: non fit bene, id est, utiliter ad salutem.

Octavum argumentum ex lib. I. de nuptiis et concupisc. cap. 3. et lib. IV. in Julianum, cap. 3. et Tract. in Psalm. XXXI. ubi sanctus Augustinus docet, omnia opera infidelium esse peccata, et eo trahit illud: *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Respondeo: duæ adhiberi possunt ad hoc argumentum solutiones. Prior est conformis iis, quæ dicta sunt ad argumenta superiora, videlicet vocari peccata omnia opera infidelium, quia fere omnia fiunt ob malum finem, ut in cultum falsorum Deorum, vel ad inanem gloriam; et hoc modo loquitur ipse sanctus Augustinus lib. IV. in Julianum, cap. 3. « Quidquid boni fit ab homine, et non propter hoc fit, propter quod fieri vera sapientia jubet, et si officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. » Et infra: « An et istis,

(1) Gen. VI, 12; Matth. II, 3; Joan. XII, 19; Act. XXI, 34.

qui exhibuerunt terrenae patriae Babylo-
vicam dilectionem, et virtute civili, non vera
se verisimili daemionibus, vel humanae glo-
riae servierunt; Fabiis videlicet, et Regulis,
et Fabriciis, et Scipionibus, et Camillis pro-
visuri estis aliquem locum inter damnatio-
nem, regnumque caelorum? » Damnat igitur
rectissime Augustinus illa opera infide-
lium, quae ad malum ab eis referebantur; et
quoniam talia erant fere omnia, quae ab illis
fiebant (ut ipse idem dicit in libro de spiritu
et littera, cap. 27.) ideo simpliciter omnia o-
pera infidelium peccata fuisse dicit, tribuens
omnibus, quod maximae parti conveniebat;
et merito reprehendit Julianum, qui posse
infideles viribus naturae praecipua omnia mo-
ralia servare, et sine peccato vivere, temere
asserebat.

Posterior solutio erit, si dicamus, per pec-
catum, intelligi ab Augustino non solum id,
quod est proprie peccatum, et cui debetur
poena, sed illud etiam, quod caret omni illa
perfectione, quam habere potuisset, quod-
que sterile et inutile est ad veram beatitu-
dinem consequendam. Ita enim se ipse ex-
plicat loco citato, lib. iv. in Julianum, cap.
3. « Scito, inquit, nos illum bonum hominem
dicere, illam voluntatem bonam, illud opus
bonum, per quod solum homo potest ad aet-
ernum Dei donum, regnumque perducere. »
Hae ille, qui cum ita definiverit bonum, sig-
nificavit etiam contra malum se appellare,
et peccatum illud omne, quod ad regnum
caelorum non perducit, etiamsi alioqui non
sit tale malum, quod poenam mereatur.

Nonum argumentum sumitur ex illis Au-
gustini testimoniis, quae docent, virtutes mo-
rales esse etiam dona Dei; sive in fidelibus,
sive in infidelibus inveniantur. Id enim docet
Augustinus de virtute continentiae in epist.
89. quaest. 2. et 105. et 130. in quo loco po-
stremo continentiam infidelis hominis, dixit
esse donum Dei. Idem docet de patientia, in
libro de patientia, a cap. 15. usque ad finem.
Denique lib. iv. in Julianum, cap. 3, idem
affirmat de omnibus virtutibus infidelium.

Respondeo, virtutes morales dicuntur me-
rito dona Dei, quia non acquiruntur, nisi
per actus frequentes: non possunt autem
frequentari ejusmodi actus, nisi resistendo
passionibus, easque frenando et coercendo,
quod supra diximus, sine adiutorio et pro-
tectione Dei fieri non posse. Sed non sequi-
tur, si virtutes sint dona Dei, non posse ho-
minem suis viribus aliquod bonum opus fa-

cere quando nulla tentatione pulsatur, quod
sit bonum moraliter, hoc est, non sit pecca-
tum proprie dictum.

Atque ex his, quae dicta sunt, explicari
possunt testimonia omnium aliorum Patrum,
si qua inveniantur in speciem contraria do-
ctrinae jam traditae. Vel enim intelligi debent
de bonis operibus, quae ad salutem pertinent,
ut illud Concilii Arausicani, canon. 20.
« Multa bona fiunt in homine, quae non facit
homo, nulla autem bona facit homo, quae
non praestet Deus, ut faciat homo. » Et illud
Ambrosii lib. ii. in Lucam: « Vides quod
ubique studiis humanis virtus divina coope-
ratur, ut nemo possit aedificare sine Domino,
nemo incipere sine Domino. » Et illud Cy-
priani lib. ii. epist. 2. « Dei est omne quod
possumus. » Et illud, quod definitum fuit
contra Pelagianos, teste Augustino in epist.
106, gratiam ad singulos actus dari.

Vel debent exponi de opere, quod reipsa
ad malum finem refertur, aut certe quod est
peccatum largo modo, quia non habet om-
nem perfectionem quam habere posset. Sic
intelligimus illud Prosperi lib. i. de voca-
tione cap. 7. « Sine cultu veri Dei, etiam
quod virtus esse videtur, peccatum est. » Et
illud Gregorii lib. ii. Moralium cap. 15. « Si
non prius in corde nostro fides gignitur, re-
liqua quoque esse bona non possunt, licet
esse videantur. » Et illud Hieronymi in cap.
iii. ad Galat. « Sine Christo omnis virtus in
vitiis est. »

Vel denique accipi debent de operibus,
non ratione difficultatis, quae sit in ipso actu,
sed ratione tentationum, quae vel adsunt, vel
adessent, nisi Dei protectio, et singularis
providentia vigilaret. Hoc enim modo dictum
esse intelligimus a Zozimo, ut refert Coelestius
in epist. ad Gallos, in omni actu et motu
adiutorem et protectorem invocandum esse
Deum. Et a Concilio Arausicano canon 9.
« Divini muneris est, cum pedes nostros ab
injustitia detinemus. » Et canone 22. nihil
nos habere a nobis, nisi mendacium et pec-
catum.

Quamvis hoc possit etiam intelligi de au-
xilii generali, quod a Pelagio pariter nega-
batur, ut sensus sit, a nobis habemus men-
dacium et peccatum; veritatem et bona
opera non habemus, nisi concurrente Deo,
per auxilium generale, vel speciale, prout
operum ipsorum qualitas et varietas postulat.
Supersunt argumenta ex ratione.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex ratione.

Primum argumentum ex ratione ducitur
ab orationibus piorum. Pii siquidem omnes
in omnibus operibus, etiam moralibus, Deum
implorant adiutorem, et opere perfecto illi
gratias agunt. Sed si hoc argumentum aliquid
efficeret, efficeret quoque, non posse opera
mechanica fieri sine speciali auxilio Dei; nam
et in illis perficiendis, pii opifices, Deum in-
vocant, et opere absoluto, illi gratias agunt.
Ista igitur non probant, non posse fieri solis
viribus naturae aliquod opus bonum mecha-
nicum, vel morale, quasi vires naturae, etiam
corruptae, non sint pares illis operibus, nisi
excitentur, aut juventur auxilio supernatu-
rali; sed probant, recte invocari Deum, ut
protectione sua impediatur hostem communem
generis humani, qui nos infestare non cessat;
et rursus, ut inde cursu operis providentia
sua nostram vitam et vires conservet; impe-
dimenta, quae extrinsecus accidere possent,
avertat; denique semper et ubique nos diri-
gat, ne humana ignorantia et errore labamur,
in tanta actionum varietate. Cogitatio-
nes enim hominum timidae et incertae pro-
videntiae nostrae.

Secundum argumentum est Philippi Melan-
chthonis, is enim in Apologia tit. de justifi-
catione, admittit opera quaedam infidelium,
ornari a Deo temporalibus praemiis; tamen
dicit, non esse laudanda cum contumelia
Christi, quod illi faciunt, scilicet, qui dicunt,
ea non esse peccata coram Deo. At nos non
ea laudamus cum contumelia Christi, cum
dicamus, nihil prodesse ad vitam et salutem,
quae est in Christo Jesu: ipse vero ea dam-
nat, cum contumelia creatoris. Annon fit in-
juria Deo, si dicatur, ornare praemiis pec-
cata? et non dicitur cum contumelia condi-
toris, peccata esse, quae ex bono naturae ab
illo conditae fiunt?

Tertium argumentum est Calvini in Anti-
doto canone 7. sess. 6. Concilii, ubi sic lo-
quitur: « Peccator et infidelis mortuus est,
et resuscitatur per Evangelium; ergo quam-
diu sic manet, non potest aliquid vitale
agere. » At peccator et infidelis mortuus est
morte gratiae, non morte naturae. Liberum
enim arbitrium, quod ad vitam naturae per-
tinet, non extinctum sed extenuatum esse

docet Concilium Arausicanum canon 8. Ita-
que non potest homo peccator et infidelis
agere aliquid vitale, quod ad vitam gratiae
pertineat; potest tamen agere aliquid vitale
ex iis, quae pertinent ad vitam naturae, qua-
lia sunt opera moralia, quae ex naturalibus
principiis, ratione videlicet et voluntate de-
pendent.

Quartum argumentum. Homo per pec-
catum factus est perversus et distortus, ac si-
milis tibiae curvae. Sed curva tibia non potest
ambulando non claudicare; igitur nec potest
homo peccator operando non peccare. Res-
pondeo: homo per peccatum sine dubio per-
versus ac distortus efficitur, sed non neces-
sario ex illa curvitate, quae nihil est aliud,
quam cupiditas, operatur. Potest enim quie-
scente cupiditate operari ex propensione na-
turali, quae recta est. Quare similitudo de
curva tibia nihil probat, nisi semper homi-
nem peccare, quando ex cupiditate aliquid
facit.

Quintum argumentum. Si ad bonum opus
morale non requireretur, nisi auxilium Dei
generale, sequeretur, Deum non magis con-
currere ad opera bona, quam ad mala. Hoc
autem esse absurdum, docet S. Augustinus
in libro de gratia Christi, cap. 25. Respondeo:
Deum magis concurrere ad bonum opus,
quam ad malum, potest duobus modis intel-
lihi. Uno modo quod majus auxilium con-
ferat. Alio modo, quod eodem auxilio magis
atingat effectum. Priore modo non est ab-
surdum, Deum non magis concurrere ad
bonum opus morale, quam ad malum, cum
aliquando non sit unum magis difficile quam
alterum, imo etiam possit fieri, ut opus ma-
lum sit longe difficilius, et plura requirat,
quam bonum, et ideo magis egeat auxilio
Dei generali, quod numquam negatur, nisi
Deus miraculum facere velit. Posteriore
modo semper Deus magis concurrat ad bo-
num, quam ad malum. Nam in bono facit
Deus et quod est et quod bonum est, in malo
facit quod est, sed non quod malum est. Et
rursus, Deus concurrat ad bonum moraliter,
quia praecipit illud, vel consulit, ad malum
non concurrat ulla ratione moraliter.

At (inquires) Pelagius non negaret, Deum
magis concurrere ad opus bonum, quam ad
malum, hoc modo posteriore. Diceret enim,
Deum per virtutem operativam, quam nobis
dedit, facere in opere bono, quod est, et
quod bonum est; in malo non facere, quod
malum est, sed solum quod est, quia opus

malum, ut malum non procedit a virtute, ut agente, quam habemus a Deo, sed a defectu ejusdem virtutis, qui defectus non est a Deo. Respondeo, sanctum Augustinum loco notato, non loqui de bono tantum morali, sed de eo, quod est meritorium gratiæ vel gloriæ, de hoc enim bono vere est absurdum, Deum non majori auxilio concurrere ad opus bonum, quam ad peccata. Et hoc absurdum ab errore Pelagii apertissime sequebatur.

Sextum argumentum. Dæmones habent intelligentiam et voluntatem, non minus integram, quod attinet ad naturalia, quam homines, et præterea carent concupiscentia carnali; et tamen nullum opus bonum morale facere possunt, ut omnes fatentur: igitur nec homines possunt, nisi divinitus adjuventur. Respondeo: dæmones sunt obfirmati in actuali odio Dei, et rerum ipsius, ac præsertim humani generis, id enim pertinet ad statum damnationis, sicut confirmatio in actuali amore Dei et proximi pertinet ad statum felicitatis; et ideo non est mirum, si quicquid faciunt, malum est, quoniam ad malum illum finem omnia referunt. Homines autem in hac vita, etiamsi infideles, et perdissimi, non semper actu Deum et proximum oderunt, neque ex hoc odio semper operantur.

Septimum argumentum. Si posset homo bonum morale facere viribus solius naturæ, certe remansissent in natura humana, post Adæ peccatum, semina aliqua virtutum, ut Cassianus docuit. Atqui hoc reprehendit sanctus Prosper in libro contra Collatorem cap. 28. Respondeo: semina virtutum, si proprie accipiantur, nihil sunt aliud, nisi lumen intellectus practici, et inclinatio voluntatis ad bonum prosequendum, et malum fugiendum, ut sanctus Thomas docet in 1. 2. quæst. 63. Et hoc modo semina virtutum remanserunt post peccatum, nec possunt aboleri, nisi homo desinat esse homo. Et hæc semina admittunt Basilius, homil. 9. in Exameron, et in regulis fuse explicatis, cap. 2. Athanasius in vita sancti Antonii, ipsius beati Antonii exhortationem ad virtutem referens, Hieronymus in cap. 1. ad Galat. Damascenus lib. III. cap. 14. et alii. Refert etiam Ruardus Tapper, in explicatione articul. 10. hanc sententiam ex Augustino: « In naturali iudicatorio adsunt quædam regulæ, et semina virtutum, quæ dicunt Synderesim. »

Cassianus tamen pro semine virtutum, accepit semina veræ pietatis, id est, bonas co-

gitationes et pia desideria, quibus homo præparatur ad gratiam. Sic enim ait, cap. 9. Collationis de protectione Dei: « Jam hic, inquit, quasi per inscrutabilem diversitatem introducitur definitio, qua doceatur multos ad gratiam venire sine gratia, et hunc affectum petendi, quærendi, atque pulsandi habere quosdam de vigilantia liberæ voluntatis. » Et infra: « Dubitari ergo non potest, inesse naturaliter omni animæ virtutum semina etc. » Hanc sententiam merito refellit Prosper his verbis: « Qui ergo dicit, sine ullo opere gratiæ, naturaliter omni animæ semina inesse virtutum, quid laborat ostendere, nisi de istis seminibus quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum? »

CAPUT XIII.

Proponitur controversia de libero arbitrio in moralibus, et Tilmanni ineptiæ, ac mendacia referuntur.

Sequitur ultima quæstio de bono morali, quæ est omnium potissima inter quæstiones de libero arbitrio. Igitur controversia est inter Catholicos omnes ab una parte, et hæreticos hujus temporis omnes ab altera (neque enim in hac re vel apud nostros, vel apud adversarios ulla est opinionum varietas) sit ne homo in statu naturæ lapsæ liberi arbitrii, in bono morali eligendo, et malo evitando, sive, quod idem est, in præceptis morum observandis aut prævaricandis.

Et quidem Catholici (ut diximus) omnes tum veteres, tum recentiores, tamquam dogma fidei Catholice prædicant partem affirmantem. Hæretici contra, tum ex veteribus plurimi, tum recentiores omnes, obstinate defendunt partem negantem. Loca tum Catholicorum, tum hæreticorum annotavimus initio primi libri. Nunc antequam ad argumenta seria veniamus, placet breviter adscribere aliquot mendacia, vel ineptias Tilmanni Heshusii, ut lector ex hoc uno, qui non parvi nominis episcopus apud adversarios est, iudicium faciat de cæteris.

Tilmannus igitur in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, titul. de servo arbitrio, inter alios, decem et novem errores de libero, vel (ut ipse loquitur) servo arbitrio, Romanæ Ecclesiæ attribuit, qui sunt omnes vel manifesta mendacia, vel sententiæ vete-

rum, quas ne ipsi quidem Lutherani negare solent. Tam acri iudicio scilicet Papistarum errores Heshusius colligit.

Primus error: « Liberum arbitrium est facultas rationis et voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum eadem desistente. » Item: « Est facultas applicandi sese ad gratiam. » Et citatur Petrus Lombardus lib. II. distinct. 24. At prior definitio desumpta est ex Augustino in Enchiridio, cap. 93. proinde fateri debet Tilmannus, sanctum Augustinum fuisse Papistam. Posterior est merum somnium Heshusii.

Secundus error: « Liberum arbitrium, quoad res spirituales, non est prorsus extinctum, sed tantum fractum et attenuatum. » At hoc ipsum accepit Concilium Tridentinum ex Concilio Arausicano, canon 8. Itaque Patres illius Concilii, quod ante annos mille celebratum est, contra Pelagianos, Papistæ omnes, teste Tilmanno, fuerunt.

Tertius error: « Homo ex puris naturalibus potest diligere Deum super omnia. » At hoc scripserunt Scholastici quidem pauci, sed non debet Ecclesiæ Catholice tribui opinio paucorum, quam in eadem Ecclesia plures et graviores refellunt.

Quartus: « Potest homo suis viribus implere præcepta Theologicarum virtutum, secundum substantiam operis, ut credere, sperare, diligere. »

Et citatur Ruardus. At Ruardus in explicatione articuli de libero arbitrio, refert hoc ex aliorum sententia, sed non probat. Nec debent Ecclesiæ tribui singulorum somnia. Certe Concilium Tridentinum, cujus vox Ecclesiæ Catholice vox est, disertis verbis tradit in sexta sessione, canone tertio, neminem posse sine Dei auxilio credere, sperare, aut diligere sicut oportet.

Quintus: « Gentes potuerunt ex Philosophia eam notitiam comparare, quæ satis est ad salutem consequendam. »

Et citatur Andradius lib. III. Atqui Andradius non scribit ex sola Philosophia gentes id potuisse, et non semel in eodem loco repetit, necessarium fuisse gentibus ad salutem lumen divinæ gratiæ. Viderit igitur Heshusius, quam bona fide auctores citet, et utrum hoc non sit lectoribus imponere vel mentiri.

Sextus: « Par libertas a necessitate est in Deo, in Angelis et hominibus. » Item: « Li-

bertas a necessitate inseparabilis est a natura intellectiva. » At hic si error est, Gregorii Nysseni, Anselmi, Bernardi, et omnium sanctorum Patrum est, quos libro superiore citavimus. Quare non parum Tilmanno debemus, quod tam antiquos, et tam doctos ac sanctos Patres Papistas fecerit.

Septimus: « Sine auxilio gratiæ potest homo facere opera Deo grata. » Et citatur Andradius lib. III. At non dicit hoc Andradius, sed tantum posse hominem facere aliqua opera, quæ non sint peccata, id est, bona moraliter, non quæ Deo sint grata, id est, gratiæ vel gloriæ meritoria.

Octavus: « Synderesis est inclinatio ad bonum. » At qui hoc negat, nescit quid loquatur; nam quomodo, quæso, potest non inclinare ad bonum, lumen humanæ menti a bono conditore insitum?

Nonus: « Synderesis non extinguitur in dæmonibus. » At hoc docet sanctus Augustinus lib. II. confess. cap. 4. « Lex, inquit, scripta est in cordibus, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. » Tametsi enim non sunt omnino idem synderesis, et lex naturæ, cum synderesis sit ipsum lumen intellectus per modum habitus in nobis manens, lex naturæ sint prima quædam principia practica, quæ lumine illo cognoscuntur, tamen certum est, esse inseparabilia synderesim, legemque naturæ. Itaque sanctus Hieronymus, in primum caput Ezechielis scribit, synderesim in ipso etiam Cain post peccatum commissum deleri non potuisse. Sed omissis Patribus, nonne Isaias hoc dicit cap. ultim. *Ignis eorum non extinguetur, et vermis non morietur* (1).

Quod item repetit aliquoties Dominus, Marci IX. Vermem autem, qui in damnatis non moritur, synderesim esse, sive scintillam conscientiæ, docet Hieronymus, et alii in commentario Isaiæ. Itaque jam non Patres tantum, sed etiam Christum et Isaiam Tilmannus inter errantes Papistas numerare potuerit.

Decimus: « Naturalia manserunt integra post peccatum. » At hoc perspicue docet Dionysius Areopagita, lib. de divinis nominibus cap. 4. Neque repugnat ei, quod alii dicunt, naturam humanam, per peccatum esse corruptam. Corrupta siquidem est natura per amissionem donorum supernaturalium, non per destructionem alicujus poten-

(1) Isaiæ LXVI, 24.